

*П.Т. Саблук, д-р екон. наук, проф., академік НААН України,
ННЦ “Інститут аграрної економіки” НААН України*

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Велике значення у підготовці науковців економістів-аграрників в Україні завжди приділялося питанням розробки економічних основ формування й здійснення аграрної політики в Україні, актуальних проблем теорії і практики розвитку агропромислового комплексу, серед яких чільне місце займає фінансова освіта, в забезпеченні якої велику роль відіграє наукова діяльність ННЦ “Інститут аграрної економіки” НААН України з підготовки наукових кадрів як рушійної сили інноваційного розвитку аграрної економіки.

В інституті працює 139 наукових співробітників, у тому числі 24 доктори і 67 кандидатів наук, 6 академіків і 3 члени-кореспонденти Національної академії аграрних наук України, 10 заслужених діячів науки і техніки України, 6 заслужених економістів України. Це той науковий потенціал, який безпосередньо бере активну участь у підготовці науковців.

Наукові кадри з аграрної економіки інститут готує через аспірантуру й докторантуру, де навчаються 122 аспіранти і 10 докторантів. Функціонують дві спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук:

Д 26.350.01 за спеціальностями: 08.00.03 – “Економіка та управління національним господарством”; 08.00.04 – “Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)”;

Д 26.350.02 за спеціальностями: 08.00.08 – “Гроші, фінанси і кредит”, 08.00.09 – “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (економіка сільського господарства і АПК)”.

За весь період роботи спеціалізованих вчених рад в інституті захищено понад 892 дисертації, з яких понад 100 – докторських.

Вагомий внесок у розвиток аграрної економічної науки зробив перший директор цього інституту Ілля Никанорович Романенко, академік Української академії сільськогосподарських наук, член-кореспондент ВАСГНІЛ, доктор економічних наук, професор. Колом його наукових пошуків було дослідження проблем інтенсифікації виробництва, його розміщення, спеціалізації і концентрації, розвитку міжгосподарської кооперації й агропромислової інтеграції, удосконалення оплати праці, підвищення ефективності аграрних галузей та ін. Свою наукову і педагогічну діяльність він активно поєднував з підготовкою кадрів вищої кваліфікації в галузі аграрної економічної науки. Під його науковим керівництвом велика плеяда талановитих науковців і викладачів ВНЗ успішно захистила докторські та кандидатські дисертації. Сформована відома вітчизняна наукова школа вчених економістів-аграрників академіка УАСГН, члена-кореспондента ВАСГНІЛ І.Н. Романенка.

Істотний внесок у розвиток аграрної економічної теорії, працюючи на посаді директора інституту з 1967 до 1976 року, зробив Іван Іларіонович Лукінов, академік ВАСГНІЛ, АН УРСР, УААН, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Загально визнаними є фундаментальні дослідження вченого з таких наукових напрямів, як вплив на процеси відтворення комплексного регулюючого механізму держави і ринку, здійснення цінової, податкової, банківсько-фінансово-кредитної, бюджетної, інвестиційно-інноваційної політики та ін. Він глибоко дослідив відносини у системі глобальних економічних трансформацій і реформування економіки України. Значна увага приділялася формуванню нових концепцій соціально-економічного розвитку на перспективу, а також підготовці наукових кадрів. Під його керівництвом захистили і підготували до захисту 21 кандидатську та 10 докторських дисертацій. По суті сформована відома вітчизняна школа вчених економістів-аграрників академіка І.І. Лукінова.

В інституті відбулося становлення визначних вчених, колом наукових інтересів яких були питання аграрної економіки, таких як академіки НАН України І.І. Лукінов, О.М. Онищенко, член-кореспондент НАН України О.М. Бородіна, члени-кореспонденти ВАСГНІЛ І.Н. Романенко і О.О. Сторожук, В.В. Юрчишин, академіки НААН України Гайдуцький, М.Я. Дем'яненко, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин, а також члени-кореспонденти НААН України В.Я. Амбросов, Г.М. Підлісецький, В.П. Рябоконь. Понад 85 % всіх дисертацій були захищені після 1988 року, коли Інститут вже очолив П.Т. Саблук.

Напрями наукових досліджень, що сформувалися у процесі пошуку шляхів підвищення ефективності агропромислового виробництва й розвитку творчої наукової думки, визначилися організацією підготовки спеціалістів вищої кваліфікації – докторів і кандидатів економічних наук.

Поступово дослідницькі роботи організовувалися у багатьох напрямках на різних рівнях ієрархії управління і різних об'єктах для потреб аграрної економіки: земельні відносини; організація виробництва; форми господарювання; ціна та інфраструктура ринку; фінансові та кредитні відносини; управління в АПК, соціальний розвиток села, облік та інформатика.

У 2006-2010 рр. здійснюються дослідження за науково-технічною програмою “Науково-методологічне забезпечення підвищення економічної ефективності та розвитку соціально-спрямованого аграрного виробництва”, яка включає чотири підпрограми: “Розробити теоретичні і методологічні засади соціально-економічної політики, підприємництва, кооперації та менеджменту”; “Розробити наукові засади розвитку сільськогосподарських формувань і земельних відносин у ринкових умовах”; “Розробити науково-методологічні основи удосконалення механізмів ціноутворення та функціонування ринку аграрної та наукової продукції і його інфраструктури”; “Розробити теоретичні та методологічні засади формування ефективної системи управління фінансами, інноваційними процесами та обліком в АПК”.

За результатами досліджень опрацьовано ряд практичних рекомендацій і проектів нормативно-законодавчих актів з таких питань: ціноутворення й управління в ринкових умовах; розвиток земельних відносин, формування раціонального виробництва продукції; підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості акціонерних товариств; фінансово-кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників; облік, звітність та аудит у системі АПК; техніко-технологічне обслуговування; організаційно-економічні механізми забезпечення дохідності агропромислового виробництва та ін.

У 2006-2009 рр. видано 82 монографії, 28 посібників і підручників, 38 рекомендацій і методичних рекомендацій, опубліковано понад 1 020 статей. Щомісяця видається міжнародний науково-виробничий журнал “Економіка АПК” та щоквартально науково-виробничий журнал “Облік і фінанси АПК”.

Широке використання у виробництві одержали розроблений організаційно-економічний механізм ціноутворення, розвитку матеріально-технічної бази, застосування грошової оцінки земель, створення системи кредитного забезпечення в аграрному секторі економіки України та ін.

Інститут постійно розвиває науково-виробничі зв'язки з агроформуваннями й підприємницькими структурами Київської, Полтавської, Чернігівської та інших областей України, розширює зв'язки з науково-дослідними установами зарубіжних країн.

Наукові співробітники інституту беруть активну участь у міжнародних конференціях і симпозіумах з аграрно-економічних проблем, проводять зустрічі й обмін думками з делегаціями іноземних вчених і спеціалістів.

Інститут координує науково-дослідні роботи з проблем аграрної економіки понад 60 науково-дослідних установ і вищих закладів освіти. На його базі з 1999 року функціонує громадська організація – Всеукраїнський конгрес вчених економістів-аграрників, членами якого є понад 200 докторів економічних наук аграрного профілю з наукових установ, вищих навчальних закладів та адміністративно-управлінських структур АПК України.

На річних зборах конгресу обговорюються актуальні питання економіки АПК: “Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій”; “Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні”; “Фінансові проблеми становлення та розвитку аграрного ринку”; “Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період”; “Трансформація земельних відносин до ринкових умов”; “Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві”.

Варто наголосити, що в діяльності інституту однією із відповідальних ділянок є підготовка науковців. Практично весь науковий потенціал інституту задіяний у цьому процесі.

Робота ця розпочинається з пошуку і відбору найбільш талановитої молоді, яка позитивно зарекомендувала себе в процесі навчання у вузі і показала глибокі теоретичні знання й практичні навички, виявила здібності та інтерес до науково-дослідної роботи. Як правило, на завершальному етапі навчання значна частина студентів закінчує його у формі підготовки дипломної роботи (дипломного проекту), що може слугувати одним із важливих критеріїв відбору їх в аспірантуру. Подальший процес підготовки науковців передбачає навчання в аспірантурі, а згодом і в докторантурі, який завершується написанням і захистом дисертаційних робіт. Цей етап є надзвичайно важливим і відповідальним у формуванні та підготовці науковців в умовах інноваційного розвитку аграрної економіки.

За період роботи в інституті під моїм безпосереднім керівництвом було захищено 32 докторські і 50 кандидатських дисертацій.

Висококваліфіковані науковці нині працюють в багатьох інститутах і вищих навчальних закладах України та за її межами.

Колектив установи завжди пишається успіхами своїх вихованців, багато з яких вже стали не тільки докторами економічних наук, а й академіками й професорами, які створили свою наукову школу за певними напрямками і продовжують славні традиції ННЦ “Інститут аграрної економіки” в проведенні

наукових досліджень з аграрних питань, розробці основ аграрної політики, обґрунтуванні напрямів удосконалення земельних і економічних відносин в аграрній сфері та розвитку нових організаційно-правових форм господарювання на селі, ефективного функціонування продуктових підкомплексів і національного ринку продовольства.

Вже майже 20 років минуло з того часу, як Україна стала на шлях незалежного розвитку. Сподівань було багато та, на жаль, не всі набули реального втілення.

Радикальні програми і реформи не можуть бути реалізовані, якщо вони не сприйняті суспільством, якщо воно не побачить у них позитивних результатів для себе, для поліпшення умов життя. Будь-які, здавалося б, найпривабливіші програми приречені, якщо життя погіршується і народ зубожіє.

Кожна розвинута країна з метою забезпечення високого рівня життя суспільства завжди зосереджувала зусилля насамперед на пріоритетних сферах діяльності. Для України, як стало зрозумілим, ними мають стати визнання пріоритетного значення аграрної сфери, зосередження зусиль на необхідності першочергового розвитку агропромислового виробництва як найбільшого споживача результатів діяльності всіх сфер і галузей на внутрішньому ринку.

У вирішенні цих тісно взаємопов'язаних комплексних соціально-економічних проблем винятково важлива роль належить аграрній економічній науці, підвищенню її відповідальності за наукове обґрунтування основних напрямів і шляхів практичного здійснення аграрної політики на сучасному етапі становлення й розвитку української держави.

Удосконалення процесу підготовки науковців економічного профілю вбачаємо насамперед у покращенні базової освіти у вищих навчальних закладах за спеціальностями економічного профілю, формуванні високої професійної компетентності майбутніх фахівців – економістів, бухгалтерів. Позитивним вважаю, що останнім часом дедалі більше у вищих навчальних закладах активізується науково-дослідницька діяльність, яка формує специфічні знання. Слід і надалі продовжувати роботу з налагодження й розвитку зв'язків освіти з

аграрною наукою, створення спільних кафедр та інших форм, спрямованих на поліпшення професійних характеристик абітурієнтів вищих навчальних закладів і вчених науково-дослідних установ. Поряд з цим, як показує досвід нашого колективу, подальший розвиток мають отримати наукові школи, які є одним із важливих напрямів підвищення професійно-особистісних якостей вчених.

У витоків формування і становлення аграрної економічної науки в Україні стояла самобутня когорта вчених вищої кваліфікації, яка на різних етапах розвитку агропромислового виробництва країни постійно поповнювалася талановитими дослідниками.

Саблук, П.Т. Формування інтелектуального капіталу аграрної економічної науки [Текст] / П.Т. Саблук // Фінансова освіта: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку [Текст] : збірник матеріалів Міжнародної навчально-методичної конференції (м. Севастополь, 29-30 квітня 2010 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2010. – С. 14-18.